

Kur'an Perspektifinden Medineli Yahudilerin İslâm Davetine Yönelik Yaklaşımlarının Eleştirisi

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 14 Nisan 2023 Kabul Tarihi: 08 Mart 2024

✉ **Mehmet Salmazzem**

Doç. Dr. / Associate Professor

Muş Alparslan Üniversitesi / Muş Alparslan University

İslami İlimler Fakültesi / Faculty of Islamic Theology

<https://ror.org/009axq942>

<https://orcid.org/0000-0001-8526-4512>

salmazzem.m@gmail.com

Öz

İslâm'a davet, Kur'an'ın nüzûlüyle başlamış, Mekke döneminde bütün engelleme ve baskılara rağmen süreç, kesintiye uğramaksızın devam etmiştir. Hicretle birlikte davet açısından yeni bir dönem başlamıştır. İslâm daveti, Medineli müşrik Araplar arasında hızla olumlu karşılık bulmuştur. Fakat bu davet, Medine'nin kadim sakinlerinden olan Yahudiler arasında aynı seviyede bir teveccühe mazhar olmamıştır. Medineli Yahudiler, davet karşısında yekpare bir yaklaşım sergilememişlerdir. Ön yargılarından ve mahalle baskısından kurtulanlar, beklenen son peygamberin Hz. Muhammed (s.a.s.) olduğuna muknî olup ihtida etmişlerdir. Bazıları ise dünyevî çıkarlarını korumak amacıyla ya da İslâm dinini içten çökertmek hedefiyle Müslüman kisvesine bürünmeyi tercih etmiştir. Bunların yanında Yahudilerin büyük çoğunluğu ise ahir zaman peygamberi ve vahiyle alakalı çeşitli bahaneler üreterek ya da bazı iddiaların arkasına sığınarak İslâm davetini reddetmiştir. Bu minvalde üretilen bahaneler ve ileri sürülen iddialar gerçeklikten kopuk olmanın yanı sıra bazıları çelişkilidir. Kur'an perspektifinden Medineli Yahudilerin İslâm davetine yönelik yaklaşımlarının kritik edilmesinin hedeflendiği bu çalışmada, doküman analizi metoduna başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İslâm, Davet, Peygamber, Medine, Yahudiler.

Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Criticism of the Jews of Madinah Approaches to Invitation to Islam from Qur'anic Perspective

Research Article

Received: 14 April 2023 Accepted: 08 March 2023

Abstract

The invitation to Islam has persisted since the time of the revelation of the Qur'an. Despite all the obstacles and oppression during the Meccan period, the invitation process continued without interruption. With the Hijra, a new era began in terms of invitation. The invitation to Islam quickly garnered a positive response among the polytheist Arabs of Madinah. However, this invitation did not receive the same level of response from the Jews, who were among the ancient inhabitants of Madinah. The Jews of Madinah did not adopt a monolithic approach to the invitation. Some, who shed their prejudices and overcame the pressures of their community, became convinced that Muhammad (saw) was the awaited prophet of the end times and embraced Islam. However, some of them chose to disguise themselves as Muslims, either to safeguard their worldly interests or to undermine the Islamic religion from within. However, the majority of Jews declined the invitation to Islam, providing various excuses and making claims related to the end-time prophet and revelations. The excuses and claims presented in this manner are not only disconnected from reality but also, in some cases, contradictory. This study will employ the document analysis methodology.

Keywords: Tafsir, Islam, Invitation, Prophet, Madinah, Jews.

Summary

Throughout history, diverse communities have inhabited Madinah, one of the ancient settlements of the Arabian Peninsula. Among the tribes residing here were the Jews, divided into three main tribes: Bani Kaynuqa, Bani Nadir, and Bani Qurayza.

Aws and Khazraj, two Arab tribes residing in Madinah, historically treated each other not as kin but as ancient enemies, with conflicts persisting for nearly 120 years. The final of these conflicts occurred five or six years before the Hijra. In this war, historically known as the Battle of Buas, many individuals from both tribes lost their lives.

One of the primary and fundamental duties of the prophets has been to invite people to the religion of Allah. No prophet has neglected their responsibility by failing to convey divine messages, or by conveying them incompletely or incorrectly. The Prophet continued this duty with the same determination during the Madinah period, which was relatively comfortable in terms of invitation. During this period, a significant portion of those addressed by the invitation of the Messenger of Allah (saw) were the Jews residing in Madinah.

The invitation to the Jews can be considered in two parts: the invitation made in a relatively quiet environment and the invitation made in a tense environment following some negative events.

Among those who were addressed by the Islamic notification in Madinah were the Jews residing here. For about a year, there were no negative incidents between the Muslims and the Jews of Madinah. During this period of intense preaching activities, the Prophet (saw) occasionally visited the neighborhoods where the Jews lived and invited them to Islam.

From the very beginning, the majority of the Jews of Madinah did not harbor warm feelings towards Muslims. Despite this, there was no significant hostility between the two groups for about a year. However, certain individual developments were sufficient to change the atmosphere in Madinah and strain communication between Muslims and Jews.

It cannot be asserted that the Jews of Madinah had a monolithic attitude towards the invitation to Islam. Considering their responses to the invitation, it is possible to categorize them into three groups: those who preferred to be Muslims, those who preferred to appear Muslim (hypocrites), and those who refused to embrace Islam.

Some Jews, like Abdullah ibn. Salam, managed to overcome their prejudices

and embraced Islam, while other Jews, driven by worldly expectations and biases, chose to be hypocrites or openly rejected the invitation to Islam.

Among the Jews of Madinah, those who held a negative attitude towards the invitation to Islam produced various excuses or made claims to deny the prophethood of the Prophet (saw) and the divinity of the Qur'an. Some of these excuses and claims were related not only to the Prophet (pbuh) but also to the angel who sent the revelation, the society that was the recipient of the revelation, or the revelation itself. The real reasons for the attitudes of the Jews of Madinah against the invitation can be categorized under three headings: political, economic, and emotional. The Jews of Madinah did not tolerate Muslims becoming the dominant power in the city, viewing the existence of Muslims as a threat to their economic profits. An important emotional reason why the Jews of Madinah did not respond positively to the invitation to Islam existed. Despite knowing the truth, they refrained from embracing Islam due to jealousy in their hearts.

As a result of the invitations made-both by pointing to information about the prophet of the end times in the Torah and the Bible, and by warning of divine punishment-only a few Jews responded positively. Those Jews of Madinah who remained unresponsive increasingly engaged in negative activities against Muslims day by day.

While the Qur'an invalidates the claims of the Jews regarding revelation by challenging them, it also emphasizes consistency and sincerity. Additionally, it warns Muslims about the aims and objectives of the Jews towards the religion of Islam. The Qur'an informs us that the ultimate desire of some Jews, who harbor great grudge and hatred towards Muslims in their hearts, is to convert Muslims from their religion. In the final analysis, everything they did or thought to do against Muslims turned against them.

Giriş

Arap yarımadasının kadim yerleşim yerlerinden biri ve eski adı Yesrib olan Medine’de tarih boyunca çeşitli topluluklar yerleşmiştir. Burada ikamet eden kavimlerden biri de Yahudilerdir.¹ Medinelî Yahudiler Benî Kaynuka, Benî Nadîr ve Benî Kurayza şeklinde üç kabileye ayrılmışlardır. Bunların dışında Benî Salebe, Benî Zürayk, Benî Amr b. Avf ve Benî Neccâr gibi Yahudi grupların isimleri kaynaklarda geçmektedir.² Muhammed Hamidullah’a göre Medine’de farklı isimlerle anılan grupların tamamı, üç ana kabile olan Benî Kaynuka, Benî Nadîr ve Benî Kurayza’nın alt kollarıdır.³

Medine’de farklı işlerle meşgul olan Yahudi kabileleri, muhtelif nedenlerden dolayı kendi aralarında çekişme içinde olmuşlardır. Muhtemelen bu sebeple Medine’de ikamet eden farklı Arap kabileleriyle ittifak içine girmişlerdir ki Kaynukalılar, Hazreclilerle müttefik iken Kurayzalılar, Evslilerle ittifak etmişlerdir.⁴

Medine’de ikamet eden Evs ve Hazrecliler ise kardeş iki Arap kabilesi olmakla birlikte daha ziyade iki kadim düşman olarak birbirleriyle uğraşmışlardır. Öyle ki aralarındaki çatışmalar neredeyse 120 yıl kadar devam etmiştir. Bu çatışmaların sonuncusu ise hicretten beş ya da altı yıl önce yaşanmıştır. Tarihte Buâs olarak bilinen bu savaşta her iki kabileden pek çok insan hayatını kaybetmiştir.⁵ Mağlubiyetler onları yeni ittifak arayışlarına sevk etmiştir. Nitekim yaşanan son çatışmada mağlup olan Hazrec kabilesine mensup altı kişiden oluşan bir grup, Evslilere karşı müşrik Arapların desteğini almak üzere Mekke’ye gitmiştir. Bu yolculuğun niyet ve hedefi farklı olsa da sonucu hayırlı olmuştur. Bu dönemde kendilerini İslâm dinine davet eden Hz. Peygamber’e (s.a.s.) Hazrecli grup olumlu karşılık vermiştir. İslâmiyet’i kabul eden bu grupta yer alan

¹ Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Medine”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/306

² Ebû Muhammed ‘Abdumelik b. Hişâm el-Himyeri İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, thk. Mustafâ es-Sakkâ v.dğr. (Mısır: Mektebetu Mustafâ el-Bâbî’l-Halebî, 1375/1955), 1/515-516.

³ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: Yeni Şafak, 2003), 1/199, 571.

⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, c. 1/539; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/571.

⁵ Asri Çubukcu, “Buâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/340.

altı insan, Medine'ye döndüklerinde beklenen peygamberin geldiğini haber vermişlerdir. Böylece düşman iki grup olan Evs ve Hazrecliler arasında ileride oluşacak kalıcı barışın ilk adımının atılmasının yanında Müslümanların Medine'ye hicreti için olumlu bir zemin hazırlanmaya başlanmıştır.⁶ Medine'ye hicretle sonuçlanan bu gelişme, İslâm'ın, Arapların yanı sıra Yahudileri de doğrudan muhatap almasını beraberinde getirmiştir.

Medine dönemindeki gelişmeler hakkında muhtelif çalışmalar bulunmaktadır.⁷ Fakat Kur'anî pencereden İslâm daveti karşısında Yahudilerin iddia ve bahanelerini kritize eden bir eserin olmaması bu çalışmanın özgünlüğüne katkı sağlamaktadır.

1. Medineli Yahudilerin İslâm Dinine Davet Edilmeleri

Allah'ın dinine insanları davet etmek peygamberlerin aslî vazifesi olmuştur. Hiçbir peygamber, ilâhî mesajları tebliğ etmemek, eksik ya da yanlış iletmek gibi bir hataya düşmemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bunu bildiren

⁶ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/428-429; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/149-152.

⁷ İlgili çalışmalardan bazıları için bk. Bedriye Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur'an Tefsirine Etkisi* (Ankara Üniversitesi, 2020). Bedriye Yılmaz, bu çalışmasında Medine Yahudileri ile ilişkilerin Kur'an tefsirine yansımalarını özellikle birinci bölümde Mekke ve Medine dönemi şeklinde iki ayrı başlıkta değerlendirmektedir. Çalışmanın genelinde konumuzla alakalı dolaylı bilgiler yer almaktadır. Bilhassa birinci bölümde ele aldığı konulardan biri olan "Medine'de Yahudilerin Hz. Muhammed'in daveti karşısındaki ilk tutumları" başlığı konumuzla yakın ilişkilidir. Bu başlık altında genellikle Yahudî din bilgileriyle olan ilişkilerin vahye yansımaları işlenmektedir. Fakat bu çalışmada irdelemeyi hedeflediğimiz İslâm daveti karşısında Yahudilerin yaklaşımları muhtelif başlıklar altında kritize edilmektedir. (Bedriye Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur'an Tefsirine Etkisi*, 134-207). Bu hususta yapılan akademik diğer bazı çalışmalar için bk. Mustafa Ağırman, "Hz. Peygamber'in Medine'yi İslâmlaştırması ve Hicret Projesi", *Ekev Akademik Dergisi* 1/2 (1998), 57-85; Şaban Öz, "Medine Yahudileri ve Benî Kureyza Hikayesi Üzerine Yeni Bakışlar", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 17/2 (2004), 139-144; Osman Güner, "Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitab'a Karşı Tutumu", *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitab -Tartışmalı İlmî Toplantı-* (İstanbul: 2007), 203-231; İsmail Yiğit, "Hz. Peygamber'in Medine Dönemi Faaliyetleri", *Vahyin Nüzûlünün 1400. Yılında Hz. Muhammed (s.a.v)* (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2011), 169-188; Mustafa Safa, "Hicret Öncesi Medine'de (Yesrib'de) Sosyal ve Dini Hayat", *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/12 (2012), 197-215; Adem Apak, "Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hicret Sonrası Medine'de Örnek Toplum Oluşturma Adımları Üzerine", *Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez (İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, 2014). Burcu Dilek, *Medine Yahudilerinin İnanç Problemlerinin Kur'ân-ı Kerim'deki Yansımaları* (Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Burcu Dilek - Abdülhamit Birışık, "Kur'an'da Medine Yahudilerinin Farklı Yahudilik İnanç ve Anlayışları Üzerine Bir Bakış Denemesi", *Usul İslâm Araştırmaları* 24/24 (2015), 71-104.

çok sayıda âyet bulunmaktadır.⁸ Aynı emre muhatap olan Resûlullah (s.a.s.) da vazifesini bihakkin yerine getirmiştir.⁹ Tebliğ açısından oldukça zor bir ortam olan Mekke'de bu görevini asla ihmal etmemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.), davet açısından nispeten daha rahat olan Medine döneminde de bu vazifesini aynı kararlılıkla sürdürmüştür. Resûlullah'ın (s.a.s.) hicretten sonraki davetine muhatap olanların önemli bir kesimi Medine'de ikamet eden Yahudilerdir. Kuşkusuz bu davetin kodlarını iyi tespit edebilmek için ortamı yakından tanımakta yarar vardır. Şehrin atmosferi dikkate alındığında Yahudilere yapılan daveti, görece sakin bir ortamda yapılan davet ile bazı olumsuz hadiselerin yaşanmasından sonraki gergin ortamda yapılan davet olmak üzere iki kısımda mülâhaza etmek mümkündür.

1.1. Sükûnetli Ortamda Yapılan Davet

Müslümanlar ile Medinelî Yahudiler arasında takriben bir yıl kadar olumsuz bir hadise yaşanmamıştır. Tebliğ faaliyetlerinin yoğun olarak devam ettiği bu dönemde Hz. Peygamber (s.a.s.), zaman zaman Yahudilerin ikamet ettiği mahallelere giderek onları İslâm dinine davet etmiştir.

Hicretten önce Yahudilerin müttefikleri olan Evs ve Hazrec kabilelerinin büyük çoğunluğunun İslâm davetine olumlu karşılık verdiği bilinmektedir.¹⁰ Fakat aynı şeyleri Yahudiler için söylemek zordur. Hâlbuki Mekki bazı âyetlerde Kur'an'ın ilâhî kaynaklı olmasını inkâr edenlere Tevrat hakkında bilgi sahibi olan Yahudî din bilginleri şahit olarak gösterilmiştir. Bu hususta Ahkâf Sûresi 10. âyette “...İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde yine de siz büyüklük taslamışsınız...” şeklinde buyurulmaktadır. Benzer şekilde Yahudi din bilginlerinden birinin şahitliğinden R'ad Sûresi 43. âyette “...Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter...” ifadesiyle bahsedilmektedir. Zikredilen her iki âyette bir şahitten bahsedilirken “Benî İsrail bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?”¹¹ meâlindeki âyette ise birden fazla şahitten söz edilmektedir. Bazı tefsir kaynaklarında mezkûr âyetlerde geçen şahit ya da şahitlerin kimler olduğu hakkında muhtelif bilgiler yer almaktadır.¹² Kanaatimizce burada Yahudi din bilginlerinin

⁸ İlgili âyetlerden bazıları için bk. Âl-i İmrân 3/20; el-Mâide 5/67; Yâsin 36/17; Cin 72/23.

⁹ Teceli Karasu, *Din Eğitiminde İşlevsel Akıl* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2020), 39-40.

¹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/499.

¹¹ eş-Şuarâ 26/197.

¹² Ebû'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdi el-Belhî Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (Beyrut: Müessesü't-Tarîhi'l-'Arabî, 2002), 2/384; 3/280; 4/17-18; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'ân* (Kahire: Hecer, 2001), 21/124-132; Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb Mâverdî, *en-Nuket ve'l-'uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 3/119; 5/273.

kimlikleri hakkında tartışma olsa da son peygambere indirilen vahyin ilâhîliği hususunda Yahudi din bilginlerinin sahip oldukları bilgilerin Kur'an tarafından Mekke döneminden başlayarak şahit ya da delil olarak kabul edildiği görülmektedir. Diğer taraftan sûrelerin nüzûl dönemi dikkate alındığında bütün bu hususları İslâm'ın, Mekke döneminden itibaren Medineli Yahudilere “zeytin dalı” uzattığının göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Medine döneminde Yahudilere yapılan davette genellikle iki hususa vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Birincisi Kur'an'ın Tevrat ve İncil'i tasdik etmesi¹³ diğeri ise yine Kur'an'ın Tevrat ve İncil'de müjdelenen peygamberin taşıdığı niteliklere işaret etmesidir.¹⁴ Kur'an'ın tasdik ediciliğini genel anlamıyla, Kur'an'ın Tevrat ve diğer peygamberlere gönderilen kitaplarda yer alan tevhid öğretisi ve iyiliğe dair emirlerin yanında çirkin ve fena şeylere karşı yapılan nehyi içermesi şeklinde yorumlayanlar olmuştur. Bu görüşe göre, Kur'an'dan önce inen kutsal kitaplarda yer alan ilâhî dinin amacı, usulü ve vaağinin benzeri Kur'an'da da yer almaktadır.¹⁵

Diğer taraftan Kur'an'ın Tevrat'ı tasdik ediciliğine işaret eden âyetler, haddi zatında Yahudilere Kur'an'ı tasdik etmelerini emretmektedir. Kur'an'ın yaptığı bu çağrıya olumlu cevap veren Yahudilerin aynı zamanda Tevrat'ı tasdik etmiş olacakları, onu tekzip etmelerinin ise Tevrat'ı tekzip etmeleri anlamına geleceği bildirilmektedir.¹⁶

Medineli Yahudilere doğrudan davette bulunan ilk âyetlerden biri olan Bakara Sûresinin 41. âyetinin bağlamında İsrailoğullarının Allah'a vermiş oldukları söze vurgu yapılması dikkat çekicidir. Müfessirlerin bir kısmına göre âyette bahsi geçen söz, Tevrat'ta geçmektedir. Bu söze göre Yahudiler, Tevrat'ta yer aldığı şekliyle Hz. Muhammed'in (s.a.s.) son peygamber olduğuna hem kendileri inanacak hem de bu durumu insanlara açıklayacaklardı. Çünkü onlar, bunun için Allah'a söz vermişlerdi.¹⁷

İslâm âlimlerinin çoğuna göre muharref halleriyle de olsa Tevrat ve İncillerde Hz. Muhammed (s.a.s.) ve ona gönderilen Kur'an hakkında birtakım bilgiler yer almaktadır.¹⁸ Kuşkusuz aslî hallerinde hangi bilginin

¹³ Bk. el-Bakara 2/41; 89; Âl-i İmrân 3/3; en-Nisâ 4/47; el-Mâide 5/48.

¹⁴ Bk. el-A'râf 7/157; es-Saf 61/6.

¹⁵ Muhammed Abduh-Reşîd Rıza, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakîm el-meşhûr bi't-tefsîri'l-menâr* (Mısır: el-Heyetü'l-Mısriyyeti'l-Ammeti li'l-Kitâb, 1990), 1/242.

¹⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/599.

¹⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/596.

¹⁸ Hidayet Işık, “Müslüman Bilginlere Göre Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2012), 12-14.

yer aldığını tam olarak bilmemiz güçtür. Zaten bu konuda Kur'an, nüzul döneminde Yahudi ve Hıristiyanların ellerindeki muharref Tevrat ve İncillerde yer alan malumata işaret etmektedir. Bunu, “*Onlar, ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları o Resûle, o ümmî peygambere tabi olan kimselerdir. O peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten sakındırır. Onlara temiz şeyleri helâl, pis ve kötü olan şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını indirir; bağlı buldukları zincirleri çözer. O peygambere inanan, onu koruyup destekleyen, ona yardım edenler ve onunla birlikte gönderilen nura uyanlar, işte onlardır kurtuluşa erenler.*”¹⁹ meâlindeki âyet desteklemektedir. Kur'an'ın bahsetmiş olduğu bu bilgilerin hâlihazırdaki Tevrat ve İncillerde kısmen yer aldığı kabul edilmektedir.²⁰

Tevrat'ta ahir zaman peygamberine yönelik bilgilere atıfta bulunularak ya da buna benzer vesilelere işaret edilerek Yahudilere davet yapılmıştır. Bu davet, Müslümanlar ile Yahudiler arasında görece olumlu atmosferin olduğu bir dönemde yapılmıştır. Fakat daha sonra bu olumlu hava yerini gergin bir ortama bırakmıştır.

1.2. Gergin Ortamda Yapılan Davet

Medinelî Yahudilerin ekseriyeti, en baştan beri Müslümanlara karşı sıcak hisler içinde olmamıştır. Buna rağmen hicretin ilk yılı iki kesim arasında ciddi bir olumsuzluk yaşanmamıştır. Fakat bazı gelişmeler, Medine'deki ortamın havasını değiştirmeye ve Müslümanlar ile Yahudiler arasındaki iletişimin gerilmesine yetmiştir.

1.2.1. Gerginliğe Sebebiyet Veren Olaylar

Medine'ye hicretten sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) öncülüğünde Yahudiler dâhil Medine ahalisinin uyum içinde yaşamaları; adliye, eğitim, maliye, askerlik ve din gibi alanlarda birtakım müesseselerin ihdas edilerek toplum hayatını teşkilatlandırmak hedefiyle Medine vesikası, diğer bir ifadeyle İslâm devletinin anayasası hazırlanmıştır. Yahudilerin bu vesikaya iştirak etmeleri onların Müslümanlara olan muhabbetlerinden kaynaklanmamaktadır. Yahudiler açısından durumun bu aşamaya gelmesi, biraz da mecburiyetten olmuştur. Yahudilerin önemli isimlerinden biri olan şair Kâ'b b. Eşref'in Müslümanlara karşı Mekkeli müşrikleri örgütleyeme çalışmasından ve Hz. Peygamber'i (s.a.s.) hicveden şiirler yazmasından

¹⁹ el-A'râf 7/157.

²⁰ Örnek için bk. Tesniye, 18/18-19; Tesniye, 33/2; Tekvin, 49/10; İşıya, 42/1-4; Mez-murlar, 45/1-17. Bu hususta detaylı bilgi için bk. Celil Kiraz, “Hz. Muhammed (sav)'in Önceki Kutsal Kitaplarda Müjdelenmesi (Tebşîrât)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 10/1 (2001), 40-42; Işık, “Müslüman Bilginlere Göre Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed”, 14-18; Fadıl Aygün, *Son Peygamberi Müjdelemek Beşâirü'n-Nübüvve* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2017), 259-469.

sonra Müslümanlar tarafından öldürülmesi diğer Yahudileri paniğe sevk etmiştir. Böylece korkuya kapılan Yahudiler, Müslümanlarla bir savunma antlaşması ve gerekli durumda karşılıklı yardımda bulunma esasına dayalı bir sözleşme akdetmişlerdir.²¹

Medine sözleşmesine iştirak eden Yahudiler, kısa bir süre sonra sözleşme vesikasına aykırı bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Müslümanlar ile Yahudiler arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebebiyet veren gelişmelerden bazıları, ana hatlarıyla şöyle vuku bulmuştur:

Hz. Peygamber'le (s.a.s.) yaptıkları antlaşmayı bozan ilk Yahudi kabilesi Kaynukalılar olmuştur.²² Kaynukalılar ile ilgili iki olumsuz hadise yaşanmıştır. Birincisi kendilerini İslâm'a davet eden Hz. Peygamber'i (s.a.s.) tehdit etmeleridir. Diğeri ise Kaynukalılara ait kuyumcu dükkânında alış-veriş yapmakta olan Müslüman bir kadına yapılan çirkin davranıştan sonra olaya müdahale eden bir Müslümanın şehit edilmesidir. Bu olaydan sonra Kaynukalıların bulunduğu mahalle on beş gün boyunca muhasara altına alınmış ve sonunda onlar, toplu olarak Medine'den çıkıp Hayber'e göç etmişlerdir.²³

Benî Nadir Yahudileriyle yaşanan ilk olumsuz hadise, Ka'b b. Eşref'in İslâm'a hakaret edici şiirler söylemesi ve Kureyşli müşrikleri Bedir savaşının intikamı için kışkırtması üzerine öldürülmesi olmuştur. İkinci olumsuz hadiseye de Benî Nadir Yahudileri sebebiyet vermiştir. Onlar, Medine sözleşmesinin bazı maddelerine uymadıkları gibi kendi mahallelerine gelen Hz. Muhammed'e (s.a.s.) suikast düzenlemek istemişlerdir. Bu olaydan haberdar olan Hz. Peygamber (s.a.s.), Benî Nadir Yahudilerinin ikamet ettikleri mahallenin kuşatılması emrini vermiş ve sonuçta onlar teslim olmak zorunda kalmışlardır. Müslüman olmayı tercih edenler affedilmiş, diğerleri ise silah ve mallarını bırakarak Hayber'e gitmişlerdir.²⁴

Benî Kurayza Yahudileriyle yaşanan olumsuzluklar, daha geç bir tarihe tekabül etmektedir. Hendek savaşına kadar genel olarak Müslümanlarla barış içerisinde yaşayan Benî Kurayza kabilesi, Hendek savaşının en kritik anında ihanet edip düşman safına geçmişlerdir. Savaştan hemen

²¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/51-58; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/194-197.

²² Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Taberî tarihü'r-rusul ve'l-mulûk* (Kahire: Dâru'l-Marife, 1968), 2/479.

²³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/47-48; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/581-582; Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991), 170.

²⁴ Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Matlibî İbn İshâk, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), 1/382-385; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/189-191.

sonra Benî Kurayza mahallesinin etrafı kuşatılmış ve onlar da teslim olmak zorunda kalmışlardır.²⁵

Hendek savaşı akabinde Benî Kurayza ile ilgili yaşanan olaylarla birlikte Medine’de yaşayan Yahudilerin sayısı ciddi oranda azalsa da burada ikamet etmeye devam eden Yahudiler olmuştur. Bu Yahudiler, Müslümanlara karşı olumsuz herhangi bir faaliyete iştirak etmemişlerdir. Onlar, umumiyetle ticaretle meşgul olmayı tercih etmişlerdir ki Müslümanların söz konusu Yahudilerle barışçıl ve çoğunlukla ticari nitelikli ilişkileri olmuştur.²⁶

Hicretten sonra Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Yahudileri İslâm’a daveti farklı seviyelerde devam etmiştir. Kuşkusuz yukarıda bahsi geçen olumsuz hadiselerin vuku bulmasından önceki ortamda, iletişim kanalları açıldı ve nispeten sulh ortamı hâkimdi. Bu da tebliğ faaliyetleri için uygun bir atmosfer oluşturuyordu. Fakat yaşanan olumsuz gelişmelerden sonra Yahudilerle olan iletişim, tamamen kopmasa da, gergin bir seviyede devam etmiştir. Böyle bir ortamda Resûlullah (s.a.s.) yanına aldığı sahâbe ile Beytü’l-Midras’ta bulunan Yahudilere yaptığı İslâm daveti olumlu karşılık bulmamıştır.²⁷ Fakat bu gergin ortamda bile tebliğe olumlu cevap verenler olmuştur. Örneğin Benî Kurayza kuşatması sırasında onların bir kolu olan Benî Hedl kabilesine mensup bazı gençler, beklenen peygamberin niteliklerinin Hz. Muhammed’de (s.a.s.) bulunduğuna şahit olduktan sonra Müslüman olmaya karar vermişlerdir.²⁸

2. Medinelî Yahudilerin Davet Karşısındaki Tutumları

İslâm dâvetine karşı Medinelî Yahudilerin yekpare bir tutum içerisinde oldukları söylenemez. Davet karşısındaki tutumları dikkate alındığında bunları üç gruba ayırmak mümkündür.

2.1. Müslüman Olmayı Tercih Edenler

Kur’an-ı Kerîm’de Ehl-i kitabın ekseriyeti fâsık olarak nitelendirilirken bir kısmının da mümin olduğu belirtilmektedir.²⁹ Kur’an, Yahudi asıllı olup ihtida edenleri diğer Yahudilerden ayırarak onların güzel vasıflarını şöyle zikretmektedir:

*“Bununla birlikte Ehl-i kitabın tamamı bir değildir. İçlerinden öyle bir topluluk var ki, gece boyunca kıyamda durur, secdeye kapanarak Allah’ın âyetlerini okurlar.”*³⁰

²⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 2/233-240; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/586; Hizmetli, *İslâm Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)*, 170-171.

²⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/589.

²⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001), “Cizye”, 6.

²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 1/213.

²⁹ Âl-i İmrân 3/110; el-Mâide 5/59.

³⁰ Âl-i İmrân 3/113.

“Onlar, Allah’a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği emrederler (teşvik ederler), kötülükten sakındırırlar ve hayır işlerde birbirleriyle yarışırırlar. İşte onlar salihlerdendir.”³¹

“Ehl-i kitap içinden öyleleri bulunur ki, onlar hem Allah’a hem size indirilene hem de kendilerine indirilmiş olana imân ederler. Allah’a karşı büyük bir saygı ve ürperti içerisinde, Allah’ın âyetlerini az bir değere değışmezler. Rableri katında mükâfatları vardır. Şüphesiz ki Allah hesabı çabuk görendir.”³²

Medine döneminde Abdullah b. Selâm, Useyd b. Saye ve Salebe b. Saye ihtida etmiş olan Yahudi asıllı din bilginlerinden bazılarıdır. Nitekim İbn Abbâs’a dayandırılan bir rivayete göre Nisa Sûresi 162. âyette bahsi geçen “*ilimde derinleşenler*” ifadesi zikredilen isimlere atıfta bulunmaktadır.³³ Özellikle Kitâb-ı Mukaddes’e vakıf olan ve beklenen son peygamberin nitelikleri hakkında ondaki malumata sahip olan Abdullah b. Selâm ve arkadaşları gibi bazı Yahudi asıllı isimlerin Medine döneminin ilk yıllarında İslâm’la müşerref olmaları oldukça önem arz etmektedir.³⁴ İslâm kaynaklarında yer alan rivayetlere göre Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Medine’ye hicret ettiğini öğrenen Abdullah b. Selâm, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) huzuruna çıkmış ve kendisine kıyâmet alâmetlerinin neler olduğu, cennet ehlinin ilk yiyeceği yemeğin ne olduğu gibi bazı sorular sormuştur. Abdullah b. Selâm, aldığı cevaplardan mutmain olup ihtida etmiştir.³⁵ Kur’an, gerçeğin farkına vararak İslâm dinini tercih eden Ehl-i kitabın kurtuluşa erdiklerini haber vermektedir.³⁶

³¹ Âl-i İmrân 3/114.

³² Âl-i İmrân 3/ 199.

³³ Ebu’l-Fida’ İsmail İbn Kesîr, *Tefsîru ’l-Kur’âni ’l-Azîm* (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000), 4/368.

³⁴ Abdullah b. Selâm’ın ihtida etmesine yönelik İslâm kaynaklarında anlatılanlar erken dönem rivayetlerine dayanmaktadır. Fakat bu hususta Firestone gibi bazı oryantalistler farklı düşünmektedirler. Firestone’ye göre Abdullah b. Selâm’ın Müslüman oluşuyla ilgili anlatılan rivayet “edebi bir kompozisyon, bir masal veya efsane değeri taşımaktadır”. Bk. Reuven Firestone, “İslâm’ın Teşekkül Döneminde Yahudi Kültürü”, çev. Ertuğrul Döner - Ahmet Rifat Geçioğlu, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2014), 192-193. Firestone’nin bu değerlendirmesini yaparken herhangi bir nesnel kanıt sunmaması dikkat çekicidir. Halbuki İbn Sa’d ve İbn Hişâm gibi erken dönem tabakat âlimlerinin verdikleri bilgiler Firestone’yi yalanlamaktadır. Örneğin İbn Sa’d’ın tabakatında verdiği rivayetlere göre Abdullah b. Selâm’ın İslâm dini ile müşerref olmasını Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden hemen sonrasına tekabül etmektedir. Bk. Muhammed b. Sa’d b. Menî’ Ebû Abdillâh el-Basrî İbn S’ad, *et-Tabakâtü ’l-kübra* (Beyrut: Dâru Sadr, 1968), 1/235. Kısaca söylemek gerekirse Firestone’nin bu konudaki değerlendirmeleri zandan öteye geçmeyen subjektif değerlendirmelerdir.

³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü ’n-nebeviyye*, 1/516-517; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/574-575.

³⁶ Bk. el-A’râf 7/157.

Kuşkusuz Tevrat'ta yer alan son peygamberle ilgili tebşirat hakkında bilgi sahibi olmak, kimi Yahudiler için Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetine dolayısıyla da Kur'an'ın kaynağının ilâhîliğine inanmak için yeterli olmamıştır. İleride biraz daha yakından ele alınacağı üzere ön kabul, mahalle baskısı ve haset gibi faktörler, birçok Yahudinin hidayet bulmasına mâni olmuştur. Yahudi asıllı olan Abdullah b. Selâm'ın hidayeti sırasında yaşanan bir olay, Yahudilerin mezkûr tutumları hakkında fikir vermektedir. Bu bağlamda aktarılan rivayetlere göre Abdullah b. Selâm, Müslüman olmayı tercih ettikten sonra Yahudilerin İslâm hakkında körü körüne asılsız isnatlara bağlı olduklarını ve hakikati reddetmek için iftirada bulunmaktan çekinmeyeceklerini belirtmiştir. Abdullah b. Selâm, Hz. Muhammed'den (s.a.s.) Yahudilerin İslâm hakkındaki çarpık anlayış ve tutumlarını ortaya çıkarmak için bazı isimleri sınamasını talep etmiştir. Bu teklifi kabul eden Hz. Peygamber (s.a.s.), Abdullah b. Selâm'ın Müslüman olduğunu duyurmadan önce onun hakkında bir grup Yahudiye sorular sormuş ve onlar da “Abdullah en hayırlımızdır ve en hayırlımızın oğludur. O, en âlim olanımız ve en âlim olanımızın oğludur.” şeklinde cevap vermişlerdir. Ne var ki aynı sohbetin devamında Abdullah b. Selâm'ın Müslüman olduğunu öğrendiklerinde ise biraz önce söylediklerinin tam aksine şeyler söylemeye başlamışlardır.³⁷ Anlaşıldığı kadarıyla hakikat peşinde olan ve fitratı bozulmamış Abdullah b. Selâm gibi bazı Yahudiler ön yargılarından sıyrılmayı başararak Müslüman olurken dünyevî beklenti ve ön yargı içinde olan Yahudiler ise açıkça yalancı duruma düştüklerini bildikleri halde hakikati inkâr etmekten çekinmemişlerdir.

2.2. Müslüman Görünmeyi Tercih Edenler (Münâfiklar)

İslâm davetine karşı Yahudilerin bir kısmı, gerçekte imân etmedikleri halde zahiren olumlu cevap vererek Müslüman gibi görünmeyi tercih etmişlerdir. Kur'an-ı Kerîm, isim vermeksizin bu insanları münâfik olarak nitelemiştir.³⁸

Terim olarak “içinden inkâr ettiği halde imân etmiş gibi görünen”³⁹ manasına gelen münâfik kelimesi, Kur'ân-ı Kerîm'de farklı formlarıyla toplamda 25 yerde geçmektedir. Bu kelimenin geçtiği sûrelerden Ankebut

³⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/517; Buhârî, “Enbiya”, 2.

³⁸ Mukâtil b. Süleyman'â göre Bakara Sûresinin 8-20. âyetleri Yahudî münâfiklar hakkında nâzil olmuştur. Bk. Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, 1/89. Bu konuda detaylı bilgi için bk. Sami Kılınçlı, “Tefsirlerin Genelinde Dikkat Edilmeyen Bir Konu Olarak Yahudî Münâfiklar”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/1 (2021), 1-22.

³⁹ Ali b Muhammed Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, *Mu'cemu'l-ta'rifât*, ed. Muhammed Sıddık Minşavi (Kahire: Dârü'l-Fezîle, ts.), 198.

Sûresi hariç geri kalan bütün sûreler Medenî sûrelerdir.⁴⁰ Münâfık kelimesinin yer aldığı Ankebût Sûresinin 11. âyeti ise bir görüşe göre kendisinden önceki on âyetle birlikte Medine’de nazil olmuştur.⁴¹ Dolayısıyla Kur’an perspektifinde münâfıklık meselesi, Medine döneminin bir problematığıdır. Mekke döneminde İslâm karşıtı olanların münâfıklık yapmaya ihtiyaçları yoktu. Çünkü zahiren güçlü olan taraf müşriklerdi ve onlar, münâfıkların en bariz özellikleri olan gerçek kimliklerini gizleme gereksinimi duymuyorlardı. Kaldı ki münâfıklık, zayıflığın bir alametidir. Çünkü hakikatte aynı inanç ya da düşünceyi paylaşmadığı halde güçlü olan tarafın inandığı ya da düşündüğü gibi görünme çabasında olmak zayıflığın en bariz işaretlerinden biridir.

Medine dönemindeki münâfıklara yakından bakıldığında onları öncelikle Medine etrafında ikamet edenler ile Medine içinde ikamet edenler şeklinde taksim etmek mümkündür. Bunları da Arap olanlar ile Ehl-i kitap mensubu olanlar şeklinde iki gruba ayırabiliriz. Medine çevresinde ikâmet eden Arap kabilelerinden münâfıkların bulunduğunu Kur’an haber vermektedir.⁴² Medine bölgesinde ikamet eden Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Gıfâr ve Eşca’ kabilelerine mensup olanlardan bazı münâfıklar bulunmaktaydı. Medine içinde yaşayan münâfıkların bir kısmı Arap kabileleri olan Evs ve Hazrec kabilelerine mensup insanlardı. Abdullah b. Übey b. Selûl, Amr b. Kays, Râfi’ b. Vedfa, Ced b. Kays bunlardan bazılarıdır.⁴³

Medine içindeki münâfıkların bir kısmı ise Ehl-i kitaba mensup insanlar olup bunların da ekseriyeti Yahudilerden müteşekkildi. Hicretten hemen sonra bu şehrin takriben yarı nüfusu Yahudilerden oluşuyordu. Bunlardan samimi bir şekilde İslâmiyet’i seçenler olduğu gibi sırf nifak çıkarmak için Müslüman kisvesine bürünenler de bulunmaktaydı. İbn Hişâm (ö. 218/833), İbn İshak’tan (ö. 151/768) bir rivayetle bu münâfıkların uzun bir listesini vermektedir. Sa’d b. Huney, Numan b. Evfâ b. Amr ve Zeyd b. Lusayt bunlardan bazılarıdır. Mezkûr isimlerden anlaşıldığı üzere münâfıkların bazıları Yahudi din âlimlerinden oluşuyordu. Yahudi münâfıklarıyla ilgili aynı kaynaktan verilen bilgiye bakıldığında bunların bir kısmının zaman zaman söz ve davranışlarıyla gerçek kimliklerini açığa vurdukları olmuştur. Bir defasında Resûlullah’ın (s.a.s.) devesi kaybolunca Kaynukalı münâfıklardan olan Zeyd b. Lusayt’ın “Gökten kendisine haber geldiğini söyleyen Muhammed, devesinin nerede olduğunu bilmiyor.” şeklinde alaylı ve incitici sözler sarf etmiş olması buna bir örnektir. Bu sözleri işiten Hz. Muhammed (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah’a yemin olsun ki

⁴⁰ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî et-Sü-yûtî, *el-İtkân fi Ulûmi’l-Kur’an* (Beyrût: Müessesetü’r-Risale, 2008), 48.

⁴¹ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 18/366-367.

⁴² Bk. et-Tevbe 9/101.

⁴³ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 1/525-526.

ben ancak Allah'ın bana bildirdiğini biliyorum ve Allah o devenin nerede olduğu bilgisini bana haber verdi..." bunun üzerine Müslümanlardan biri Hz. Muhammed'in (s.a.s.) işaret ettiği yerde deveyi bulup getirmiştir.⁴⁴

Bahsi geçen münâfikların alışkanlıklarından biri de Mescid-i Nebevî'de Müslümanların arasına girip bilgi toplamak ve onların dinleriyle istihza etmektir. Başta Hz. Peygamber (s.a.s.) olmak üzere Müslümanlar, bunun farkındaydılar ve zaman zaman bunların mescitten kovuldukları olmuştur. Bütün bunlar Müslümanların bu münâfikları tanıdıkları ve onlara karşı teyakkuzda olduklarını göstermektedir. Öyle ki Hz. Peygamber (s.a.s.), bunlardan münâfik olarak ölenlerinden bazılarının kimliğini bile açıklamıştır. Resûlullah'ın (s.a.s.) münâfiklardan biri olan Râfi' b. Huraymile'nin ölmesi üzerine "Bugün büyük münâfiklardan biri öldü." şeklinde buyurması buna örnek verilebilir.⁴⁵

Münâfiklar her ne kadar gerçek niyet ve inançlarını ustalıkla gizlemeye çalışsalar da Müslümanlar vahiy sayesinde onlar hakkında malumat sahibi olmuşlardır. Kur'an bazı münâfikların kalplerinde olanı haber vermiştir.⁴⁶ Ayrıca Kur'an'da onlar hakkında verilen bazı bilgiler Müslümanların onları tanımada yol gösterici olmuştur. Kur'an'ın onlar hakkında verdiği bilgilerden bazılarını kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) müracaat etmeye yanaşmamışlardır.⁴⁷
- Namaza üşenerek kalkmış ve gösteriş yapmışlardır.⁴⁸
- Allah ve O'nun Resûlü hakkında olumsuz ifadeler kullanmışlardır.⁴⁹

Neticede münâfiklar, bir takım yollarla gerçek yüzlerini saklama çabasında olsalar da başta vahiy sayesinde olmak üzere çeşitli şekillerde onların maskeleri düşürülmüştür.

2.3. Müslüman Olmayı Reddedenler

Hız. Peygamber (s.a.s.), insanları İslâm'a davet ederken kalbe dokunacak bir üslubu esas almıştır.⁵⁰ Mamafih ilâhî emrin gereği olan bu müspet tutuma karşılık tepkiler her zaman olumlu olmamıştır. Bunun çarpıcı örneklerinden birini de Medineli Yahudiler oluşturmuştur. Bunları da iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci grup avam olan ya da Tevrat hakkında derin bilgisi olmayanlardır, diğerleri ise ahbâr olarak bilinen ulema tabakasından

⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/527-528.

⁴⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/527-528.

⁴⁶ İlgili âyetlerden bazıları için bk. Âl-i İmrân 3/120; el-Münâfikûn 63/1.

⁴⁷ en-Nisâ 4/61.

⁴⁸ en-Nisâ 4/142

⁴⁹ el-Ahzâb 33/12.

⁵⁰ İlgili âyetler için bk. Âl-i İmrân 3/64; Tâhâ 20/44.

olanlardır. Kitâbî bilgi sahibi olan Yahudilerin elitleri arasında yer alan K'ab b. Eşref ve arkadaşları İslâm davetine “Allah Musa’dan sonra kitap indirmedir” diyerek olumsuz cevap vermişlerdir. Onların İslâm davetine karşı olan bu tutumları Hayberli, Fedekli, Kurayzalı ve diğer Yahudilerin Hz. Muhammed’i inkâr etmelerinde etkili olmuştur.⁵¹

Medineli Yahudi din bilginlerinin diğer Yahudiler üzerinde bu kadar büyük etki sahibi olmalarını anlamak için onların konumlarını yakından tanımak gerekir. Kur’ân-ı Kerîm haber verdiği üzere Yahudi din adamları kendi toplulukları içinde “tanrısal” bir role sahiptiler. Bu durumu Kur’ân-ı Kerîm şöyle beyan etmektedir. “(Yahudiler) Allah’ı bırakıp âlimlerini (hahamlarını); (Hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh’i (İsa’yı) rabler edindiler...”⁵² Dolayısıyla Ka’b b. Eşref ve diğer Yahudi din adamlarının İslâm dini ve Hz. Peygamber hakkındaki tutumları geniş bir alanda Yahudi kitleleri üzerinde etkili olmuştur.

İslâm’a karşı takındıkları tutuma göre ahabârı da iki kısma ayırabiliriz. Bunların çoğu çeşitli bahaneler ileri sürerek İslâm davetine şiddetle karşı çıkmışlardır. Aşağıda onların davete karşı ileri sürdükleri iddia ve bahaneleri ele alınacaktır. Fakat inkâr edenlerden bir grup, kendileri Hz. Muhammed’in (s.a.s.) nübüvvetine imân etmedikleri halde başka insanların imân etmesini teşvik etmişlerdir.⁵³ Kaynaklarda verilen bilgilere bakıldığında bunlar, Yahudi olmayan Medineli kabileleri Müslüman olmaya davet etmekteydiler. Bu insanlar, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) nübüvveti hakkında kendilerine soru soran bazı akrabalarına, onun gerçek peygamber olduğunu belirtmiş hatta onları İslâm’a teşvik etmişlerdir.

⁵¹ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 1/81; Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur’an Tefsirine Etkisi*, 146.

⁵² et-Tevbe 9/31.

⁵³ Not: “Sizler Kitabı (Tevrat’ı) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup insanlara iyiliği mi emrediyorsunuz? Hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?” meâlindeki Bakara Sûresinin 44. âyetinin muhataplarının Medineli Yahudi din bilginleri olduğu hususunda ciddi görüş ayrılığı yoktur. Fakat ilgili âyette verilen mesajla alakalı tefsirlerde üç yorum öne çıkmaktadır. Birincisi; âyete muhatap olanlar, insanların Allah’a itaat etmelerini söylerken kendileri Allah’a karşı çıkmaktadırlar. İkincisi muhatap olanlar, kendileri sadaka vermezken insanlara sadaka vermelerini istemektedirler. Üçüncü görüşe göre ise âyetin muhatapı olanlar; insanlardan, Tevrat’taki hükümlere uymalarını isterken kendileri bundan kaçınılmaktadırlar. Bu bağlamda Tevrat’ta haber verilen Hz. Muhammed’in nübüvvetini tasdik etmelerini insanlardan isterken, kendileri bunu inkâr etmekteydiler. Bk. Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *en-Nüket ve’l-uyûn* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, ts.), 1/114; Ebü’l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahman b Ali b Muhammed İbnü’l-Cevzî, *Zâdu’l-mesîr fi ‘ilmi’l-tefsîr* (Beyrut: el-Matbaatü’l-İslâmî, 1984), 1/75. İlgili âyetin bağlamına bakıldığında muhatap Yahudilerden, Tevrat’ı tasdik edici olarak indirilen Kur’an’a iman etmeleri emredilmekte ve bilerek hakkı bâtil ile karıştırmamaları istenmektedir. Bu durum, üçüncü yorumun daha isabetli olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitekim bu durum üzerine Bakara Sûresinin 44. âyeti nâzil olmuştur.⁵⁴ Her iki durumda bu insanların çelişkili bir tavır sergiledikleri ortadadır. Çünkü İslâm dininin hak olduğuna inanan birisinin, öncelikle kendisinin bu dine imân etmesi gerekir, aksi halde inanmadığı halde bu dini başkasına tavsiye etmesi tutarsızlık olur ki “Siz (*Ey bilginler!*) kitabı (*Tevrat’ı*) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup insanlara mı iyiliği emrediyorsunuz? Siz hiç aklınızı çalıştırmıyor musunuz?”⁵⁵ âyeti, bunu vurgulamaktadır. Çelişkili bir tutum içinde olsalar da bu kesimin hiç olmazsa zahiren Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır içinde olmadıkları söylenebilir.

Küçük bir zümreyi oluşturan adı geçen Yahudi din adamlarının dışında kalanların çoğu ise İslâm dinine karşı katı bir tutum sergilemiştir. Bunların İslâm davetini reddetmek ve gerçeği örtmek için ileri sürdükleri bahane ve iddiaların dışında Hz. Peygamber’i (s.a.s.) zor durumda bırakmak ve ona sıkıntı vermek amacıyla kendisine çeşitli sorular yönelttikleri bilinmektedir. İbn Hişâm, bu isimlerden oluşan uzun bir listeyi zikretmektedir.⁵⁶

3. Kur’an Perspektifinden Medinelî Yahudilerin İslâm Davetini İnkâr Etmeye Yönelik Bahane ve İddiaları

Medinelî Yahudilerin Hz. Peygamber’in (s.a.s.) nübüvvetini ve dolayısıyla Kur’an’ın ilâhî kaynağını inkâr etmek için ileri sürdükleri bahane ve iddialardan bazıları şunlardır:

3.1. Âhir Zaman Peygamberiyle İlgili Bahaneler

Hız. Muhammed (s.a.s.), henüz nübüvvetle müşerref olmadan önce Yahudi din âlimleri ile Hıristiyan ruhbanlar, kutsal kitaplarındaki bilgilerle dayanarak âhir zaman peygamberi ve onun geleceği zaman hakkında malumat sahibiydiler.⁵⁷ Hatta kendileriyle problem yaşadıkları Medinelî müşrik Araplara karşı âhir zaman peygamberinin zuhur etmesinin yakın olduğunu ve onun öncülüğünde galip geleceklerini haber veriyorlardı ki Kur’an-ı Kerîm de onların bu beklentilerini kendilerine hatırlatmaktadır.⁵⁸ Fakat beklenen peygamber kendilerine gelince çeşitli bahanelerle bunu inkâr etmeye başladılar.⁵⁹ Hâlbuki Kur’an’a göre Ehl-i kitap mensupları, Hız. Muhammed’in (s.a.s.) beklenen âhir zaman peygamberi olduğunun

⁵⁴ Nasir b. Ahmed b. İbrahim Ebû'l-Leys es-Semerkindî, *Bahru'l-ulûm* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlimiyye, 1993), 1/115; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesûd el-Begavî, *Meâlimü't-tenzil* (Beyrût: Dâru Tayyibe, 1997), 1/88.

⁵⁵ el-Bakara 2/44.

⁵⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/513.

⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/204.

⁵⁸ el-Bakara 2/89.

⁵⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/211.

kendi çocuklarını tanır gibi farkındaydılar.⁶⁰ Gerçekten de Medineli Yahudilerden insaf ve izan sahibi bazı isimler dışında geri kalan Yahudi din adamları gerçeği inkâr etmeyi tercih ettiler. Bu hususta başta kendi din mensupları olmak üzere davette bulunan Müslümanları da ikna etmek için kendi kitaplarında bulunan bilgileri tahrif ederek hakikati saptırmayı yeğlediler.⁶¹

3.1.1. Kurban Getirme Talebi

Medineli Yahudilerin Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini ve Kur'an'ın ilâhî niteliğini inkâr etmek için ileri sürdükleri bahanelerden biri "ateşin yakıp bitirdiği" kurban getirme talebidir.⁶² Bu talepte bulunan grubun içerisinde Medineli Yahudilerin ileri gelenlerinden Ka'b b. Eşref, Mâlik b. Sayf ve Vehb b. Yehuza gibi isimler de bulunmaktaydı. Zümre içinde Ka'b b. Eşref'in olması, talebin yapıldığı dönem hakkında fikir vermektedir. Buna göre Ka'b b. Eşref'in öldürüldüğü tarih dikkate alındığında kurban getirme talebinin Bedir savaşı ile Uhûd savaşı arasındaki bir döneme tekabül ettiği söylenebilir.⁶³ Çünkü genel kabule göre Ka'b b. Eşref, Bedir savaşından sonra ve Uhud'dan önce öldürülmüştür.⁶⁴

Pek çok iddia ve taleplerinde olduğu gibi Yahudiler, bu taleplerini de Tevrat'a dayandırmaktadırlar. Nübüvvetin bir delili olarak Yahudilerin istedikleri kurban, bizim anladığımız şekilde ateşin yakıp tükettiği sıradan bir kurban değildir. Çünkü ister ateş yakılarak ister boğazlanarak bir kurbanın sunulması çoğu insanın imkânı dâhilindedir. Dolayısıyla Yahudilerin bu talebi sıradan bir kurban talebi olmamalıdır. Kaynaklarımızda yer alan rivayetler de bunu doğrulamaktadır. Buna göre Yahudilerin talep ettikleri kurban, gökten inen bir ateş tarafından yakılan kurbandır. Zira onların iddiasına göre bu şekilde gerçekleşen kurban, makbul bir kurban olup onu sunan iddia sahibini de doğrulamış olmaktadır.⁶⁵ Sonuç olarak talep edilen kurban aynı zamanda bir mucize talebidir.⁶⁶

Gerçek şu ki kurban, ne önceki peygamberler ne de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) döneminde nübüvvetin delili olmuştur. Allah için sunulan kurban

⁶⁰ Bk. El-En'am 6/20; bu hususta detaylı bilgi için bk. Begavî, *Meâlimü'l-tenzîl* 3/134; Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Kurtubî, *el-Câmi' li-akâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş (Kahire: Dârü'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384/1964), 6/400.

⁶¹ İlgili âyetlerden bazıları için bk. el-Bakara 2/75; en-Nisâ 4/46.

⁶² İlgili âyet için bk. Âl-i İmrân 3/183.

⁶³ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 4/295.

⁶⁴ Mehmet Ali Kapar, "Ka'b b. Eşref", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/3-4.

⁶⁵ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 6/284-285.

⁶⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, 3/283-284.

ancak takvanın göstergesi olabilir. Fakat âyette bahsi geçen Yahudilerin, kurban getirilmesini nübüvvetin bir kanıtı olarak talep etmeleri inkâr için bir bahaneden ibarettir. Kur'an, önceki peygamberlerin kendilerine mucizelerin dışında talep ettikleri kurbanı getirdikleri halde onları katlettiklerini haber vererek ileri sürdükleri kurban gerekçesinin sadece bir bahane olduğunu onlara hatırlatmış olmaktadır.⁶⁷

3.2. Medineli Yahudilerin Vahye Dönük Bahane ve İddiaları

Vahyin inkârına atfen Medineli Yahudiler tarafından ileri sürülen bahaneler vahyi getiren melek, vahyin indiği toplum ve vahyin mahiyeti olmak üzere üç kısımda değerlendirilebilir.

3.2.1. Vahyi Getiren Meleklerle Alakalı Bahaneler

Medineli Yahudilerden bazılarının Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini ve Kur'an'ın ilâhî niteliğini inkâr etmek için ileri sürdüğü bahanelerden biri, vahyi indiren melek Hz. Cebrail ile alakalıdır. Bu konudaki rivayetlere göre aralarında İbn Sûriya'nın da bulunduğu Yahudilerden bazı isimler, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini test etmek için kendisine çeşitli sorular sormuştur. Bu sorulardan biri de vahyi getiren ve dost edinilen meleğin kim olduğu hakkındadır. "Sen meleklerden kimi dost ediniyorsun?" şeklindeki soruya Hz. Muhammed (s.a.s.), "Bütün peygamberlerin dostu olduğu gibi benim de dostum Cebrail'dir." şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine söz konusu Yahudiler, Hz. Cebrail'in şiddet meleği ve Yahudilerin düşmanı olduğunu ifade ederek Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğini reddetmişlerdir. Aynı kişiler, Cebrail yerine Mikail'in olması durumunda Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini tasdik edeceklerini söyledikleri nakledilmektedir. Bunun üzerine aşağıda meâlleri verilen âyetler nazil olmuştur.⁶⁸

*"(Resûlüm) O Yahudilere söyle: Cebrail'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki, Allah'ın izniyle senin kalbine Kur'an'ı bir hidayet rehberi, daha önce gelen kitapları doğrulayıcı ve müminler için de müjde verici olarak o indirmiştir. Kim, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olur ise (şunu bilsin ki) Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır."*⁶⁹

Mezkûr âyetlere bakıldığında Hz. Cebrail'e düşmanlık etmek Allah katında; Allah'a, meleklerle ve peygamberlere düşmanlık ile eşit görülmektedir. Gerçekten de Allah'ın mesajlarını peygamberlere iletmekle mükellef olan Hz. Cebrail'e düşmanlık etmek, mesajların gerçek sahibi

⁶⁷ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Te'vilâtu ehli's-sünne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426/2005), 2/549-550.

⁶⁸ Ebû'l-Hasen 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. 'Alî en-Nisâbüri el-Vâhidî, *Es-bâbü'n-nüzûl*, thk. Kemâl Besyûnî Zağlûl (Beyrut: y.y., 1411), 17.

⁶⁹ el-Bakara 2/97-98.

olan Allah'ı ve mesajların iletiildiği peygamberleri dikkate almamakla aynı anlama gelmektedir. Başka bir ifadeyle Hz. Cebrail'e düşmanlık etmek; Allah'ın, mesajlarını iletmek üzere seçtiği meleğin kimliğinde "hata" ettiğini söylemek manasına gelmektedir. Kuşkusuz böylesi bir tutum, haddini bilmemektir.

Diğer taraftan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini ve Kur'an'ın ilâhî niteliğini inkâr etmek için Yahudilerin ileri sürdükleri bahane, kendi içinde çelişki içermektedir. Çünkü Hz. Cebrail'e düşmanlık etmek Hz. Mikail'e düşmanlık etmek anlamına gelmektedir. Benzer şekilde Hz. Mikail'in dostu olan, Hz. Cebrail'e düşman olmamalıdır. Her ikisinin Allah'ın meleği olduğuna inanan birisi aralarında ayırım yapamaz. Aksi halde kendi inancında çelişki oluşturur. Kısaca söylemek gerekirse bu bağlamda bir tutum içine giren söz konusu Yahudilere mezkûr âyetlerle açık bir şekilde ve sert bir tondan cevap verilmiştir.

3.2.2. Vahyi İndirildiği Toplumla Alakalı İddialar

Kur'an-ı Kerîm, Yahudilerin davet karşısındaki tutumları hakkında bize önemli bilgiler vermektedir. Bu âyetlerden bazılarına yakından bakıldığında Yahudilerin davete karşı tutumlarında üstenci ve tekelci bir yaklaşım içinde olduklarını söyleyebiliriz. Çünkü "*Kendilerine, "Allah'ın indirdiği Kur'an'a imân edin" denildiği zaman, "Biz sadece bize indirilene inanırız."*"⁷⁰ şeklindeki bir cevap, üstün ırk anlayışının dışı vurulmasıdır. Diğer taraftan doğru yolu Yahudi ve Hıristiyan olmaya bağlamak⁷¹ ve cennete sadece Yahudi ve Hıristiyanların gireceğini iddia etmek benmerkezci bir yaklaşımın tezahürüdür. Yahudilerin ilâhî vahyi ve hidayetin biricik kaynağı olarak kendilerini göstermelerine çok da şaşırılmaması gerekir. Çünkü bu anlayış bir öğreti olarak hem Tanah'ta hem de Rabbinlik literatüründe yer almaktadır. Tevrat'ın Tesniye kitabında geçen "*Siz Tanrınız rab için kutsal bir halksınız. Tanrınız Rab, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti.*"⁷² şeklindeki söz, bu anlayışın sadece bir örneğini teşkil etmektedir. Yahudi din âlimlerine göre Tevrat bile mukaddes İsraililerin hürmetine yaratılmıştır.⁷³

Kur'an, Yahudilerin vahye dönük iddialarını, tutarlılık ve samimiyete vurgu yapmanın yanında kendilerine meydan okuyarak geçersiz kılmaktadır. Bunu biraz daha açarsak; Kur'an, davete karşı "*Biz sadece bize indirilene inanırız*" bahanesini ileri sürenlere Kur'an'ın Tevrat'ı tasdik ediciliğine vurgu yaparak hatırlatmada bulunmaktadır.⁷⁴ Çünkü

⁷⁰ el-Bakara 2/91.

⁷¹ el-Bakara 2/135

⁷² Tesniye 7/6; benzer ifadeler için bk. Tesniye 26/18; Çıkış 19/5-6.

⁷³ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat* (Ankara: Seba Yayınları, 1997), 51-53.

⁷⁴ el-Bakara 2/91.

yukarıda kısmen bahsi geçtiği üzere hem Tevrat'ta hem de İncil'de Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve ona indirilen kitaba imân etmeleri yönünde ilâhî emirler bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle Yahudilerin tekzip ettikleri Kur'an, tam da kendi kitaplarında haber verilen ilâhî kitaptır. Dolayısıyla Allah Teâla, Yahudilerin Kur'an'ı tekzip etmekle kendi kitaplarını tekzip ettiklerini haber vererek⁷⁵ tutarlı olmalarını kendilerine hatırlatmıştır. Aynı âyetin devamında "...Gerçekten (Tevrat'a) inanyor idiyerseniz, daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz?"⁷⁶ denilerek "Biz sadece bize indirilene inanırız" şeklindeki bahaneyi öne sürenlerin samimiyetsizliklerinden haber verilmektedir. Çünkü aynı anlayışta olan ataları, geçmişte kendilerine Allah'tan vahiy getiren pek çok peygamberi katletmişlerdi. Kur'an bu hususu, muhtelif âyetlerde aynı zihniyet geleneğinden beslenmiş olan Medineli Yahudilere hatırlatarak⁷⁷ onları samimi olmaya davet etmektedir.

Kur'an, yalnızca Yahudi ve Hıristiyanların cennete gireceği iddiasıyla cenneti inhisar edenlerden sözlerini destekleyecek *kesin kanıt* getirmelerini talep ederek⁷⁸ onlara meydan okumaktadır. Çünkü iddia sahibi, iddiasını kanıtlamakla mükelleftir. Böylece Kur'an kanıt getirilmesini talep etmekle, bu tür iddiaların mesnetsiz olduğunu ifşa etmiş olmaktadır. Diğer taraftan Kur'an, doğru yolu bulmayı Yahudi ve Hıristiyan olmaya bağlı kılanlara "Hayır! Biz, Hanîf olan İbrâhim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi."⁷⁹ biçiminde bir beyanda bulunarak iki mesaj vermektedir. Öncelikle burada söz konusu iddia sahiplerine veciz ve güçlü bir şekilde karşı bir delil getirilmektedir. Buna göre birincisi; Kur'an, iddia sahibi Yahudi ve Hıristiyanların hidayet üzere kalmak şöyle dursun aksine şirke bulaşarak Hz. İbrahim'in dininden uzaklaştıklarını kendilerine bildirmektedir. İkinci mesaj ise İslâm'ın Hz. İbrahim'in dininin devamı ve kendisi olduğu vurgulanarak gerçek hidayet kaynağı tanıtılmaktadır. Kısaca söylemek gerekirse Kur'an; tekelci bir anlayışla, Hz. Muhammed'e (s.a.s.) indirilen vahyi inkâr edenlerin ve ilâhî ikram olan hidayet kendi tekellerinde olduğu iddiasında bulunanların çelişkili ve samimiyetsiz tutumlarını ortaya koyarak cevap vermiş olmaktadır.

3.2.3. Vahyin Mahiyetiyle Alakalı İddialar

Yahudilerin davete karşı ileri sürdükleri bahanelerden bazıları da vahyin mahiyetini hedef alan bahanelerdir. Bunlardan biri "kalplerinin perdeli olduğu" bahanesidir. Bu hususu beyan eden âyette geçen "غلف / gulf" keli-

⁷⁵ Taberi, *Câmiu'l-beyân*, 2/255-256.

⁷⁶ el-Bakara 2/91.

⁷⁷ İlgili âyetlerden bazıları için bk. Âl-i İmrân 3/21, 112, 183; en-Nisâ 4/155.

⁷⁸ el-Bakara 2/111.

⁷⁹ el-Bakara 2/135.

mesi,⁸⁰ sözlükte kaplamak, perdelemek anlamına gelmektedir.⁸¹ Kuşkusuz âyetteki ifade mecâzi olup Yahudiler bununla, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söylediklerini anlamadıklarını, davetinin ise kalplerinde herhangi bir etki oluşturmadığını kastetmektedirler.⁸² Başka bir ifadeyle bu insanlar, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) atıfta bulunarak “Şayet söyledikleri gerçek vahiy olsaydı zaten kalbimiz onu tasdik ederdi.” demektedirler.⁸³

Diğer taraftan benzer bir bahaneyi daha önceleri Mekkeli müşriklerin söylemiş olduklarını hatırlatmakta yarar vardır. Onlar da ilâhî davete karşı şöyle dediler: “*Dediler ki ‘Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalı ve kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen (elinden geleni) yap, biz de yapmaktayız.*”⁸⁴ En nihâyetinde inkâra şartlanmış ruhların sahipleri farklı mekânlarda bulunsalar ve farklı kültürlerden olsalar da örtüştükları noktalar olabilmektedir. Gerek Mekkeli müşriklerin gerekse Medinelî Yahudilerin ileri sürdükları bu bahänenin gerçeklik yönü de olabilir. Zira inatla inkârda ısrar edenlerin ilâhî mesaj karşısında zihinleri donuklaşır, gözleri ve kalpleri perdelenir.⁸⁵

Vahyin mahiyeti bağlamında Yahudiler tarafından ileri sürülen bahanelerden biri de harflerin sayısal değerleriyle alakalıdır. Örneğin Yahudi Ahtab ailesinden Cudey'in Bakara Sûresinin başındaki mukattâ harfleri üzerinden bir takım hesaplar yaparak “ümmetinin hâkimiyeti 71 yıl sürecek olan bir adamın dinine nasıl girelim?” şeklindeki iddiasına karşı Hz. Peygamber, diğer sûrelerin başındaki mukattâ harflerini okuması üzerine Cudey, sırasıyla 734'e kadar çıkan sayılara ulaşır. Cudey bu konuda farklı sayıların çıkması bahanesiyle şüphe içerisinde olduklarını ileri sürerek iman etmeyeceklerini söyler. Cudey ve arkadaşları bununla yetinmeyerek iman etmiş olan Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarını da İslâm'dan vazgeçirmeye çalışırlar. Nitekim Âl-i İmrân Sûresinin ilk dört âyeti Cudey ve beraberindeki inkârcı Yahudiler hakkında nazil olmuştur.⁸⁶ Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere Medinelî Yahudilerin vahye dönük ileri sürdükları iddiaların tamamı, vahyi inkâr etmenin birer bahanesi olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

⁸⁰ İlgili kelimenin geçtiği âyet için bk. el-Bakara 2/88.

⁸¹ Ebü'l-Hüseyn Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu makayisi'l-lüğa* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/390.

⁸² Rıza-Abduh, *Tefsîrü'l-menâr*, 1/313.

⁸³ İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr*, 1/113.

⁸⁴ Fussilet 41/5.

⁸⁵ Bk. en-Nahl 16/108.

⁸⁶ Mukatil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 1/84-86; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/221-222; Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur'an Tefsirine Etkisi*, 142.

4. Medinelî Yahudilerin İslâm Dâvetini Reddetmelerinin Gerçek Nedenleri

Kuşkusuz Yahudilerin Kur'an vahyini inkâr etmelerinin ictimâî, siyasî, ekonomik ve hissî pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunların tamamının ayrıntılı şekilde burada incelenmesi çalışmanın sınır ve amacını aşacağından bunlar hakkında ana hatlarıyla bilgi verilmekle yetinilecektir.

4.1. Kavmiyetçi Anlayıştan Kaynaklı Nedenler

Tarihsel süreçte Yahudi kavmine mensup pek çok peygamber gelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm bu peygamberlerden bazıları hakkında bilgi vermektedir. Fakat Kur'an'da ismi geçmeyen pek çok peygamberin geldiği yine Kur'ân-ı Kerîm tarafından haber verilmektedir.⁸⁷

Yahudiler, kendi kavimlerinden peygamberlerin gönderilmesiyle ve kendilerine kitap verilmesiyle övünmüşlerdir. Bununla yetinmeyen Yahudiler, kendilerine bahşedilen ilâhî nimetleri diğer toplumlara karşı bir üstünlük vesilesi saymışlardır. Aynı anlayışa sahip olan Medinelî Yahudiler de komşuları olan müşrik Araplara karşı bu nitelikleriyle üstünlük iddiasında bulunmuşlardır. Ahir zaman peygamberinin kendi kavimlerinden biri olacağına inanan Medinelî Yahudiler, her fırsatta rakiplerine karşı bu beklentilerini bir tehdit unsuru olarak kullanmaktan çekinmemiş ve şöyle ifadeler sarf etmişlerdir: *“Artık gönderilecek peygamberin zuhur vakti geldi. Muhakkak ki biz ona tabi olacağız ve biz onunla birlikte Ad ve İrem kavimleri akıbeti gibi kökünüzü kazıyacağız.”*⁸⁸ Kur'an-ı Kerîm, Medinelî Yahudilerin Evs ve Hazreclilere karşı bahsi geçen tutumları hakkında şöyle haber vermektedir:

*“Allah katından kendilerine ellerindeki (Tevrat'ı) tasdik eden bir kitap (Kur'an) gelince onu inkâr ettiler. Oysaki onlar daha önce (bu kitabı getirecek peygamber ile) inkârcılara (Arap müşriklerine) karşı yardım istiyorlardı. (Tevrat'tan) tanıyıp bildikleri (bu peygamber) kendilerine gelince ise onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerine olsun.”*⁸⁹

Yukarıda bahsi geçtiği üzere Yahudilerin İslâm davetini reddetmek için ileri sürdükleri bahanelerden biri de vahyin tekelleşmesi anlayışıyla alakalı olmuştur. *“Allah'ın indirdiğine imân edin...”*⁹⁰ teklifine Medinelî Yahudiler, *“...Biz sadece bize indirilene inanırız.”*⁹¹ şeklinde cevap vermişlerdir. Onların bu cevabı inkâr için bir bahane olmanın yanında onların dinî telakkilerini de göstermektedir.

⁸⁷ Bk. en-Nisâ 4/164.

⁸⁸ Abdülbasit Bedr, *et-Tarihu's-şâmil li'l-Medîneti'l-Münevver* (y.y.: yy., 1993) 1/190.

⁸⁹ el-Bakara 2/89.

⁹⁰ el-Bakara 2/91.

⁹¹ el-Bakara 2/91.

Kısacası böyle bir anlayış ve beklenti içinde olan Medinelî Yahudilerin ekseriyeti Arap asıllı olan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetine şiddetle karşı çıkmışlardır. Dolayısıyla bu toplumun Hz. Peygamber'in (s.a.s.) nübüvvetini inkâr etmelerinin önemli nedenlerinden biri de kavmiyetçi telakkilerinden kaynaklanmıştır.

4.2. Siyasî Nedenler

Medinelî Yahudilerin Müslümanlara karşı olumsuz bir tutum içinde olmalarının başta gelen nedenlerinden biri de siyasîdir. Esasen Medinelî Yahudiler üstün ırk anlayışı gibi nedenlerden dolayı hiçbir zaman Araplarla tam uyum içinde olmamışlardır. Yahudiler, yüzyıllarca başka toplumlarla aynı bölgede yaşadıkları halde üstün ve seçkin ırk telakkilerinden vazgeçmemişlerdir.⁹²

Tarihi olarak Yahudiler, müşrik Arap kabileleri olan Evs ve Hazrec kabilelerinden önce Medine'ye yerleşmişlerdir. Ana vatanları Yemen olan Evs ve Hazrec kabileleri ise Arim selinden sonra M.S. V. yüzyılda Medine ve civarında ikamet etmeye başlamışlardır. Başlangıçta Yahudilerin yönetimi altında yaşayan bu kabileler, siyasi ve ekonomik baskıya maruz kalmışlardır. Gassânîlerin yardımıyla Evs ve Hazrec kabileleri, Yahudilere galip gelerek V. yüzyılın sonlarında Medine'de hâkimiyeti ele geçirmişlerdir. Medine, yerleşik bir şehir olmasına rağmen yönetimde kabilecilik hâkim olmuştur. Her kabile kendi içinde bir otoriteye sahip olmuş ve kısmî bir seçimle kabilenin ileri gelenlerinden biri kabile reisi olarak seçilmiştir.⁹³ Ne var ki zamanla Yahudilerin kışkırtmasıyla Evs ve Hazrecliler on yıllarca birbirileriyle çatışma halinde olmuşlardır.⁹⁴ Özetle söylemek gerekirse Medine'deki müşrik Arap kabilelerinin asırlar boyunca birbirilerine düşmeleri ve her kabilenin bir yöneticisinin olması onları siyasî olarak zayıf kılmıştır. Yahudiler açısından Arap komşularının zayıf olması kendi çıkarları açısından olumlu bir durum olmuştur. Böyle bir anlayışa sahip olan Medinelî Yahudiler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'de bütün Arapları bir araya getirmesini ve siyasi olarak onları birleştirmesini kendi çıkarları için büyük bir tehdit olarak görmüşlerdir. Medinelî Yahudilerin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) İslâm davetini inkâr etmelerinin nedenlerinden biri bahsi geçen politik anlayış olmuştur.

4.3. Ekonomik Nedenler

Medinelî Yahudilerin Müslümanlara dönük olumsuz bir tutum içine girmelerinin ve iştirak ettikleri Medine antlaşması zemininden uzaklaşmalarının ilk nedenleri ekonomik kaynaklı olmuştur. Bunun

⁹² Bedr, *et-Tarihu 'ş-şamil li'l-Medineti'l-Münevver*, 1/110.

⁹³ Safa, "Hicret Öncesi Medine'de (Yesrib'de) Sosyal ve Dini Hayat", 198.

⁹⁴ Bozkurt - Küçükaşçı, "Medine", 28/305-306.

ilk örnekleri, Medine'deki ekonomik hâkimiyetlerini kaybetmeleriyle başlamıştır. Kaynaklara göre hicretten önce Medine'deki ticaret, büyük oranda Yahudilerin elinde bulunurken Medine'de ikamet eden Arapların ise ticaret ile çok fazla ilgileri olmamıştır. Onlar daha ziyade ziraî üretim işleriyle meşgul olmuşlardır. Buna karşın Medine'deki Yahudi kabilelerinden Benî Kaynuka kuyumculukla, Benî Nadîr ziraatla ve Benî Kurayza ise deri tabaklama işleriyle uğraşmışlardır. Finans, gıda ve ithalât gibi ekonomik sektörlerin neredeyse tamamının hâkimiyeti Yahudilerin elinde olmuştur.⁹⁵

Diğer taraftan hicretten sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tavsiyeleriyle muhacirler, helâl olandan kazanmaya çaba göstermiş, alış-verişte hile yapmamış, faizden uzak durmuşlardır. Oluşan bu güven, müşterilerin Müslümanlardan alış-veriş yapmalarına katkıda bulunmuştur. Günden güne Yahudilere olan itibar azalmaya başlamış ve bu gelişmeler, Yahudilerin Müslümanları rakip olarak görmelerine ve onlara karşı daha sert tavır almalarına neden olmuştur.

Medinelî Yahudiler, ekonomik olarak Müslümanların kendilerine rakip olması bardağı taşıran son damlalardan olmuştur. Bunun üzerine Yahudiler daha önce iştirak ettikleri Medine vesikasını açıktan çığnemeseler bile gizliden bozmaya ve her fırsatta Müslümanlara karşı tuzak kurmaya başlamışlardır.⁹⁶

Sonuç olarak Medine'de İslâm devletinin teşekkül etmesi, Yahudiler için Medine ve çevresinin yanı sıra Arap yarımadasındaki pazarlarına büyük bir darbe vurmuştur. Bu durum Yahudilerin Müslümanlara karşı olumsuz bir tutum içinde olmalarına sebebiyet vermiştir.⁹⁷

4.4. Duygusal Nedenler

Medinelî Yahudilerin İslâm davetine olumlu karşılık vermemelerinin önemli bir nedeni de duygusal kaynaklı olmuştur. Gerçekten de onlar hak olduğunu bildikleri halde kalplerindeki kıskançlık nedeniyle İslâm dinine tabi olmaya yanaşmamışlardır. Hz. Peygamber'i (s.a.s.) inkâr eden ve Müslümanlara düşman olan kitap ehlinin mutaassıpları bununla yetinmeyip müminlerin küfre dönmelerini şiddetle arzu etmişlerdir.⁹⁸ Bu, aynı zamanda onların Müslümanlara karşı tahammülsüzlüklerini yansıtmaktadır. Bu durum, kıskançlık gibi menfi bir duygunun insana nasıl yanlış işler yaptığına önemli bir örnek teşkil etmektedir.

⁹⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/184-185, 572.

⁹⁶ Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1989), 1/262; İzzet Er, "Muhacirlerin Medine'ye İtibakının Psiko-Sosyo-Ekonomik Problemleri ve Çözümleri" *Diyanet Dergisi* 25/2 (1989), 78-79.

⁹⁷ Hizmetli, *İslâm Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)*, 170.

⁹⁸ Rıza-Abduh, *Tefsîrü'l-menâr*; 1/346.

Saplandıkları karanlıkta kaybolan inkârcı Yahudilerin bir kısmı, hak dini inkâr etmekle kalmayıp kalplerinde başta Hz. Peygamber (s.a.s.) olmak üzere Müslümanlara büyük bir kin beslemişlerdir. Müslümanlar için her türlü kötülüğü arzu eden bu insanlar, niyetlerini açığa vurmaktan çekindikleri zamanlarda Müslümanlara karşı besledikleri öfkeden dolayı parmaklarını ısırarak dereceye gelebilmişlerdir.⁹⁹ Bu insanların nefretlerini yansıtan örneklerden biri de müminler tarafından kullanılan bazı kelimelerin İbranicede fonetik olarak yakını olan ve hakaret ifade eden bir takım sözcüklerle değiştirilerek Hz. Peygamber’le istihzada bulunmaya çalışmaları olmuştur.

Bu anlamda kullandıkları kelimelerden biri “رَعَا /râinâ” kelimesi olmuştur.¹⁰⁰ Kur’an’da, Müslümanlara İslâm düşmanı Yahudilerin hakaret etme anlamında kullanabildikleri “râinâ” kelimesi yerine bu kelimenin sadece müspet anlamının karşılığı olan “انظرونا /unzurnâ” kelimesinin kullanılması emredilerek¹⁰¹ hem mevzu bahis Yahudilerin gerçek niyetleri ortaya konulmuş hem de Müslümanları onların tuzağına düşmeme hususunda alternatif sunulmuştur. Yahudilerin aynı amaca hizmet etmek üzere telaffuzları yakın bazı kelimeleri bir birinin yerine kullandıklarına Nisa Sûresi 46. âyette yer verilmektedir. Âyete göre İslâm dinine saldırmak amacıyla bazı Yahudiler, kelimelerin yerlerini değiştirerek, dillerini eğip bükerek “سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعُ” / *İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet*” ifadesi yerine “سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعُ” / *İşittik ve karşı geldik, dinle, dinlemez olası, râinâ*” ifadesini kullanmışlardır. Hz. Peygamber’e karşı gelmek amacıyla söylenen “سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا / *işittik ve karşı geldik*” ifadesi Kur’an’ın söylemesini emrettiği şekilde Tora’da (şama’nû ve ‘aşînû/ işittik ve itaat ettik) geçmektedir.¹⁰² Bundan anlaşıldığı üzere Kur’ân-ı Kerîm, Medineli Yahudilere tam da atalarının Hz. Musa’ya gelen vahye uyacaklarına yönelik söyledikleri “işittik ve itaat ettik” sözünü hatırlatmakta ve benzer sözlerle aynı yaklaşımı Hz. Muhammed’e karşı sergilemeleri istenmektedir.¹⁰³ Yahudilerin bu tutumları hakkında bilgi sahibi olan Ensar’dan S’ad b. Ubâde (ö. 14/635) gibi bazı isimler, onları sert bir şekilde uyarılmışlardır.¹⁰⁴

⁹⁹ Bk. Âl-i İmrân 3/119.

¹⁰⁰ Bk. en-Nisâ 4/46.

¹⁰¹ el-Bakara 2/104.

¹⁰² Tesniye, 5/24; detaylı bilgi için bk. M. Salih Akdemir, “Kur’an-ı Kerîm’e Dilsel Yaklaşımlar”, 138-139; Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur’an Tefsirine Etkisi*, 176.

¹⁰³ Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur’an Tefsirine Etkisi*, 177.

¹⁰⁴ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 1/128-129; Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 2/374-378; Ebû’l-Leyl es-Semerkindî, *Bahru’l-ulûm*, 1/144-145; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru İbn Ebî Zemenîn* (Kahire: el-Fârûku’l-Hadîse, 2002), 1/166-167.

Yahudilerin çeşitli telaffuz oyunları ile başta Hz. Peygamber olmak üzere Müslümanları hedef alan olumsuz tutumlarının hicrî 4. yüzyılın başlarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Zira hicri 4. yüzyılın başlarında nazil olduğu düşünülen Mucâdele Sûresinde mezkûr tutuma atıfta bulunmaktadır. Huyey b. Ahtab, K'ab b. Esîd'in de aralarında bulunduğu bazı Yahudiler, Hz. Muhammed'i tahkir etmek üzere gizli den söyledikleri bazı sözleri açıktan söylemeye karar vermiş ve bunun için de telaffuzları yakın kelimeleri tercih etmişlerdir. Onlar, Hz. Peygamber'in yanına geldiklerinde "es-selâmu 'aleyk" demek yerine "ölesin/usanıp dinini bırakasın" anlamlarına gelen "es-sâmu 'aleyk" ifadesini telaffuz etmişlerdir.¹⁰⁵ Bu husus Mucâdele Sûresi 8. âyette şöyle belirtilmiştir:

"Gizli konuşmaktan menedildikten sonra o menolundukları şeyi yapmaya kalkışarak günah işlemek, düşmanlık etmek ve Peygamber'e karşı gelmek için gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar senin yanına geldiklerinde seni, Allah'ın selamlamadığı şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize bir ceza vermesi gerekmez miydi? diyorlar. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!"

Bu, aynı zamanda Müslümanların Yahudilere karşı daha dikkatli olmaları anlamına gelmiş ve Müslümanlar açısından bir uyarı anlamı taşımıştır.

Kısacası bazı isimleri istisna tutarsak Medinelî Yahudilerin çoğu dinî, siyasî, ekonomik ve nefsî bazı nedenlerden dolayı Hz. Peygamber'in İslâm davetini reddetmişlerdir. Onların bu husustaki tutumlarını Muhammed Hamidullah'ın şu sözleri güzel bir şekilde özetlemektedir:

"Ticaret, ziraat ve sanayide varlıklı patronlar durumuna gelmiş olan, kendi soy ve ırklarıyla övünen, aynı zamanda bir de kendilerine has dine sahip ve bir de Mukaddes Kitapları bulunan, Arabistanlı Bedevilerinkine nazaran hayli yüksek şan ve şerefe nail olmuş bu Yahudiler, yabancılar (Araplar) dan gelen bir din karşısında, kendi dinlerini bırakıp buna girmede pek az istekli davranmışlardır."¹⁰⁶

5. Medinelî Yahudilerin Müslümanları İslâm'dan Uzaklaştırma Çabaları ve Kur'an'ın Uyarısı

Ehl-i kitap mensubu bazıları Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvveti hakkındaki gerçeği gizlemekle kalmayıp Hz. Peygamber'e (s.a.s.) inananları da saptırmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Hiçbir haklı ve

¹⁰⁵ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 4/260; detaylı bilgi için bk. Yılmaz, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur'an Tefsirine Etkisi*, 178.

¹⁰⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/572.

makul gerekçeleri olmaksızın tamamen kalplerindeki kıskançlıktan ötürü Müslümanları dinlerinden döndürmeyi arzu etmişlerdir.¹⁰⁷

Mevzu bahis Yahudi grubunun Müslümanları İslâm dininden uzaklaştırmak için izledikleri yollardan birisi şüphe oluşturmaktır. “*Ehl-i kitaptan bir zümre şöyle dedi: ‘Mü’minlere indirilen günün başında inanın (görünüverin), günün sonunda da inkâr edin, belki (size bakarak) onla, (önceki inançlarına) dönerler.’*”¹⁰⁸ meâlindeki âyette haber verildiği üzere Ehl-i kitaptan bazı isimler, gündüz Müslüman gibi görünüp akşam İslâm dininden rücu etme yolunu benimsemişlerdir. Tamamen taktiksel olan bu yolla iradesi zayıf insanları etkilemeye çalışmışlardır. Böylece zayıf iradeli müminlerin İslâm dini hakkında şüphe duymalarını amaçlamışlardır. Âyette bahsedilen Ehl-i kitap mensupları, Müslümanların zihinlerinde “Ehl-i kitaptan şu adamlar Müslümanlıkta bir eksiklik ve kusur buldukları için eski dinlerine döndüler.” şeklinde bir düşünce oluşmasını ve böylece onların İslâmiyet’i terk etmelerini hedeflemişlerdir.¹⁰⁹ Ayrıca aynı kişiler bir yandan Müslüman olanların kalplerinde şüphe oluşturmak için çalışırken kendi din mensuplarına da “*Sizin dininize uyanlardan başka hiçbir kimseye inanmayın...*”¹¹⁰ diyerek saflarını sıkılaştırmayı ihmal etmemişlerdir.

Bahsi geçen yöntemde, münâfıkların takip ettikleri usule benzer hususiyetler olsa da bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bilindiği gibi münâfıklar, Müslümanların yanında Müslüman gibi davranırken kendi taraftarları yanında onlar gibi davranmışlardır.¹¹¹ Onların esas hareket noktaları “dünyevi fayda ve zarar” temellidir. Fakat az önce sözü edilen grubun amacı ise bunun ötesinde İslâm dini hakkında “şüphe” oluşturarak ona saldırmak olmuştur.

Kur’an, gerek İslâm dini hakkında şüphe oluşturmak için taktik gereği müvakkat Müslüman görünen Ehl-i kitaptan inkârcıları gerekse açıktan İslâm’a karşı çıkanları çeşitli seviyelerde uyarmaktadır. Kur’an, Ehl-i kitap mensuplarından hakikati bildikleri ve ona şahitlik ettikleri halde Allah’ın âyetlerini inkâr edenleri uyarmaktadır.¹¹²

Kur’an’da Ehl-i kitaba yapılan davet, bazen sert uyarılar barındırmıştır. Farkında oldukları halde İslâm dininin hakkaniyetini ısrarla inkâr eden Yahudilerin din bilginlerinden Abdullah b. Suriyya ve Ka’b b. Eşref gibi isimlere bu seviyede bir uyarı yapılmıştır.¹¹³

¹⁰⁷ Bk. el-Bakara 2/109.

¹⁰⁸ Âl-i İmrân 3/72.

¹⁰⁹ Ebü’l-Fida’ İsmail İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ani’l-Azîm* (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000), 3/87-88.

¹¹⁰ Âl-i İmrân 3/73.

¹¹¹ İlgili âyetlerden bazıları için bk. el-Bakara 2/14-16.

¹¹² İlgili âyetlerden bazıları için bk. Âl-i İmrân 3/70-71.

¹¹³ Bk. en-Nisâ 4/47; bu hususta detaylı bilgi için bk. Begavî, *Meâlimü’l-tenzil*, 2/231.

Hız. Peygamber (s.a.s.), uyarı içeren ilâhî mesajları doğrudan Medinelî Yahudilere mektuplar yoluyla Medine dışında olanlara da iletmiştir. Hız. Peygamber'in (s.a.s.) İslâm dinine davet amacıyla Hayber Yahudilerine göndermiş olduğu mektubun içeriğinde söz konusu mesajı görmek mümkündür.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın Resûlü, Musa'nın dostu ve kardeşi, (Musa)'nın getirdiği bütün şeyleri tasdik edip doğrulayan Muhammed'den (bir mektuptur): Ey Tevrat'a tabi olup onun etrafında toplanan insanlar! Allah aşkına, size vahyolunan şey aşkına, aynı şekilde, sizlerden evvel gelip geçmiş kabilelerinizi men ve selva ile rızıklandıran aşkına, baba ve dedelerinizi Firavun'un elinden ve filinden kurtarmak için denizi kurutan (Yüce Varlık) aşkına, bana söyleyin: Allah'ın size vahyettiği Kitapta, Muhammed'e imân etmeye mecbur olup olmadığınız kayıtlı değil midir? Böyle değilse bana haber verin... Sizi Allah'ın ve Resûlü'nün yoluna davet ederim.¹¹⁴

Gerek Tevrat ve İncil'de bulunan ahir zaman peygamberiyle alakalı bilgilere işaret ederek gerekse ilâhî azapla uyarıda bulunarak yapılan davetlerin sonucunda olumlu cevap veren az sayıdaki Ehl-i kitabın dışında kalanların önemli bir kısmı gün geçtikçe Müslümanlara karşı daha da menfi faaliyetlerin içine girmiştir. Kur'an, Ehl-i kitaptan olan bu insanların imanı hususunda beklenti içinde olmamaları noktasında Müslümanları uyarmıştır.¹¹⁵

Kur'an, Müslümanlara karşı kalplerinde büyük bir kin ve nefret besleyen Yahudilerin bir kısmının nihai arzularının Müslümanları dinlerinden döndürmek olduğunu haber vermektedir.¹¹⁶

Esasen kiblenin Kâbe'ye çevrilmesinden önce Yahudi ve Hıristiyanlar, Hız. Muhammed'in (s.a.s.) kendi dinlerine döneceğini umuyorlardı. Fakat Cenâb-ı Hak, Müslümanların kiblesini Kâbe'ye çevirince bu durum onlara çok zor geldi ve artık Müslümanların kendi dinlerini terk edip Yahudi ya da Hıristiyan olma yönündeki beklentileri sona ermiş oldu. Bununla birlikte “*Sen onların dinlerine uymadıkça ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar asla senden râzı olmayacaklardır...*”¹¹⁷ âyeti, onların nihai arzularının ne olduğunu çok net bir şekilde haber vermektedir. Buna göre Hız. Muhammed (s.a.s.), onların dinine uyup kiblelerine dönerek namaz kılmadan asla ondan memnun olmayacaklardır.¹¹⁸ Kur'an, Ehl-i kitabın kalplerinde

¹¹⁴ Detaylı bilgi için bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1/575-576.

¹¹⁵ Bk. el-Bakara 2/75.

¹¹⁶ Bk. Âl-i İmrân 3/69.

¹¹⁷ el-Bakara 2/120.

¹¹⁸ Ebü'l-Hasen 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. 'Alî en-Nîsâbü'rî el-Vâhidî, *el-Vasît fi tefsîri'l-Kur'ani'l-Mecîd*, thk. Heyet (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994),

taşıdıkları bu arzuyu haber vererek Hz. Muhammed'in (s.a.s.) şahsında bütün Müslümanları uyarmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'e (s.a.s.), onların taleplerinin aksine Allah'ın razı olduğu ve kendisini peygamber olarak göndermiş olduğu hak yola tabi olmasını emretmektedir.¹¹⁹

Sonuç

İlâhî dinlerin sonuncusu olan İslâmiyet, bütün insanlığa gönderilmiş cihanşümul bir niteliğe sahiptir. İslâm peygamberi olarak Hz. Muhammed (s.a.s.), bu dini muhatap olduğu bütün toplumlara tebliğ etmiştir. Hicretle birlikte müşrik Arapların yanı sıra başka toplumlara da bu dini tebliğ etme imkânı doğmuştur. Bu davetin muhatapları arasında Medine bölgesinde yerleşik kadim toplumlardan biri olan Yahudiler yer almıştır.

Hicretten sonra takriben bir yıl kadar Müslümanlar ile Yahudiler arasında nispeten iyi ilişkiler olmuştur. Fakat Medine'deki Yahudi kabilelerine mensup bazı isimlerin sebep olduğu olumsuz olaylar, ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır. Medineli Yahudilere yönelik İslâmî davet, farklı seviyelerde devam etmiştir. Ne var ki ilk dönemlerde hâkim olan olumlu atmosferde bu davet, daha fazla karşılık bulmuştur. Bu dönemde doğrunun peşinde olan az sayıdaki Abdullah b. Selâm gibi bazı Yahudiler ihtida etmiştir.

Medineli Yahudiler, müşrik Araplara göre semavî din geleneğine sahip ve âhir zaman peygamberinin geleceği beklentisi olan bir toplumdur. Hakikaten de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Tevrat ve İncil'de özellikleri haber verilen ahir zaman peygamberi olduğu başta Yahudi din bilginlerince malumdu. Beklenen peygamber gelmiş ve onlara iyi olanı emretmekten ve kötülüğü nehyetmekten başka bir çağrısı olmamıştır. Ne var ki Medineli Yahudiler, seçilmiş kavim anlayışının yanı sıra siyasî, iktisadî ve duygusal kaynaklı bazı sebeplerden dolayı İslâmî davet karşısında umumiyetle menfi bir tutum içinde olmuşlardır.

Medineli Yahudilerin büyük bir kısmı, İslâm davetini diğer bir ifadeyle Kur'an'ın ilahî niteliğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini inkâr etmek için bir takım bahanelerin ve gerçek dışı iddiaların arkasına sığınmayı tercih etmişlerdir. Bazıları bu daveti reddetmekle yetinmeyip İslâm nurunu söndürmek için muhtelif faaliyetin içinde bulunmuşlardır. Bunların bir kısmı İslâm'a karşı negatif tutumunu açıktan belli ederek bu bağlamda faaliyetlerde bulunurken bazıları ise dünyevî çıkarlarını korumak ya da İslâm dinine içeriden zarar vermek, zihinlerde şüphe uyandırmaya çalışmak için Müslüman kisvesine bürünmüşlerdir. İslâm dinine karşı yaptıkları eylemler ya da yapmayı düşündükleri planlar vahiy yoluyla ya da başka bir vesileyle gün yüzüne çıkmıştır. Son tahlilde Müslümanlara karşı yaptıkları veya yapmayı düşündükleri her şey kendi aleyhlerine dönmüştür.

Kaynakça

- Abduh, Muhammed - Reşid Rıza, Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm el-meşhûr bi't-tefsîri'l-menâr*. Mısır: el-Heyetü'l-Mısıriyyeti'l-Ammeti li'l-Kitâb, 1990.
- Adam, Baki. *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*. Ankara: Seba Yayınları, 1997.
- Ağırman, Mustafa. "Hz. Peygamber'in Medine'yi İslamlaştırması ve Hicret Projesi". *Ekev Akademi Dergisi* 1/2 (1998), 57-85.
- Akdemir, M. Salih. "Kur'an-ı Kerîm'e Dilsel Yaklaşımlar". *Kur'an-ı Anlama Yolunda*. ed. Yusuf Şevki Yavuz. 127-158. İstanbul: Kuramer, 2017.
- Apak, Adem. "Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hicret Sonrası Medine'de Örnek Toplum Oluşturma Adımları Üzerine". *Hz. Muhammed (sav) ve Mesajı*. ed. Mehmet Mahfuz Söylemez. İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, 2014.
- Ayğan, Fadıl. *Son Peygamberi Müjdelemek Beşâirü'n-nübüvve*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Bedr, Abdülbasit. *et-Tarihü's-şamil li'l-Medîneti'l-Münevvere*. 3 Cilt. Medine, 1993.
- Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesûd. *Meâlimü't-tenzîl*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru Tayyibe, 1997.
- Bozkurt, Nebi - Küçükbaşcı, Mustafa Sabri. "Medine". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/305-311. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Cürcânî, Ali b Muhammed Seyyid eş-Şerîf. *Mu'cemu't-ta'rifât*. ed. Muhammed Sıddık Mînşavi. Kahire: Dârü'l-Fezîle, ts.
- Çubukcu, Asri. "Buâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/340. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Dilek, Burcu. *Medine Yahudilerinin İnanç Problemlerinin Kur'an-ı Kerim'deki Yansımaları*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Dilek, Burcu - Birişik, Abdülhamit. "Kur'ân'da Medîne Yahudilerinin Farklı Yahudilik İnanç ve Anlayışları Üzerine Bir Bakış Denemesi". *Usul İslam Araştırmaları* 24/24 (2015), 71-104.
- Ebü'l-Leys es-Semerkandî, Nasır b. Ahmed b. İbrahim. *Bahru'l-ulûm*. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlimiyye, 1993.
- Er, İzzet. "Muhacirlerin Medine'ye İntibakının Psiko-Sosyo-Ekonomik Problemleri ve Çözümleri". *Diyanet Dergisi* 25/2 (1989), 63-80.
- Firestone, Reuven. "İslâm'ın Teşekkül Döneminde Yahudi Kültürü". çev. Ertuğrul Döner - Ahmet Rifat Geçioğlu. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2014), 191-222.
- Güner, Osman. "Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitab'a Karşı Tutumu". *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitab -Tartışmalı İlmî Toplantı-* (İstanbul: 2007), 203-231.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. Ankara: Yeni Şafak, 2003.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.

İşık, Hidayet. “Müslüman Bilginlere Göre Tevrat ve İncil’de Hz. Muhammed”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2012), 11-25.

İbn Ebî Zemenîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *Tefsîru İbn Ebî Zemenîn*. 5 Cilt. Kahire: el-Fârûkî'l-Hadîse, 2002.

İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed. *Mu'cemu makayisi'l-lüğa*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdûlmelik b. Hişâm el-Himyerî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Muştafâ es-Sakka v.dğr. 2 Cilt. Mısır: Mektebetu Muştafâ el-Bâbî'l-Halebî, 1375/1955.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fida' İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. 15 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000.

İbn S'ad, Muhammed b. Sa'd b. Menî' Ebû Abdillâh el-Basrî. *et-Tabakâtü'l-kübra*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sadr, 1968.

İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahman b Ali b Muhammed. *Zâdu'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. 9 Cilt. Beyrut: el-Matbaatü'l-İslâmî, 1984.

Kapar, Mehmet Ali. “Kâ'b b. Eşref”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/3-4. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Karasu, Teceli. *Din Eğitiminde İşlevsel Akıl*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2020.

Kiraz, Celil. “Hz. Muhammed (sav)’in Önceki Kutsal Kitaplarda Müjdelenmesi (Tebşîrât)”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 10/1 (2001), 231-260.

Kurtubî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384/1964.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vilâtu ehli's-sünne*. thk. Mecdî Bâsellûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1426/2005.

Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nuket ve'l-'uyûn*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.

Mukâtil b. Süleyman, Ebû'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdf el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 2002.

Öz, Şaban. “Medine Yahudileri ve Benî Kureyza Hikayesi Üzerine Yeni Bakışlar”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 17/2 (2004), 139-144.

Safa, Mustafa. “Hicret Öncesi Medine’de (Yesrib’de) Sosyal ve Dini Hayat”. *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/12 (2012), 197-215.

Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrût: Müessesetü'r-Risale, 2008.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'ân*. 24 Cilt. Kahire: Hecer, 2001.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu't-Taberî tarîhu'r-rusul ve'l-mulûk*. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Marife, 1968.

Vâhidî, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. 'Alî en-Nisâbüri. *el-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*. thk. Heyet. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994.

Vâhidî, Ebü'l-Hasen 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. 'Alî en-Nisâbûrî. *Esbâbu 'n-nüzûl*. thk. Kemâl Besyûnî Zağlûl. Beyrut: y.y., 1411.

Yiğit, İsmail. "Hz. Peygamber'in Medine Dönemi Faaliyetleri". *Vahyin Nüzûlüniün 1400. Yılında Hz. Muhammed (s.a.v.)*. 169-188. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2011.

Yıldız, Hakkı Dursun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1989.

Yılmaz, Bedriye. *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur'an Tefsirine Etkisi*. Ankara Üniversitesi, 2020.

